

Hadislerin Fıkhî İhtilaflara Etkisi: Abdestte Kulakların Meshi Örneği**Betül Öz**

Dr. Arş. Gör., Manisa Celal Bayar Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Hadis Ana Bilim Dalı, Manisa, Türkiye
betul.oz@cbu.edu.tr | <http://orcid.org/0000-0001-7739-9732> | <https://ror.org/053f2w588>

Öz

Hadisler, İslâm hukukunda Kur'ân'dan sonra delil olarak kullanılan ikinci kaynaklardır. Fıkhî hükümlerin belirlenmesinde önemli bir rol oynayan hadislerin fukahâ tarafından farklı usullerle delil alınması ve değişik şekillerde yorumlanması mezhepler arasında ihtilafa yol açmıştır. Abdestle ilgili bazı hususlardaki hüküm farklılıkları da bundan kaynaklanmaktadır. Müslüman bir ferдин hayatında önemli yeri olan abdest ayet-i kerimeyle teşri kılınmıştır. Ancak abdestin unsurları sadece ayet-i kerimede bahsi geçen fiiller olmayıp Resûlullah'ın uygulamalarını da içermektedir. Alimler ve mezhepler arasında abdestin bazı unsurları hakkında ihtilaflar bulunmaktadır. Bunlardan biri de abdest esnasında kulakların meshi meselesidir. Kimi alime göre abdestte kulakların meshi sünnet iken kimine göre ise farz kabul edilmiştir. Bu farklı hükümlerin ortaya çıkmasındaki temel sebep kulakların baş ile ilişkisini ifade eden hadisi yorumlama şeklidir. Alimlerin bir kısmına göre kulaklar başa dahil olup onun bir parçası iken diğer bir kısmına göre ise baştan ayrı bir uzuvdur. Kulakların baş üzerindeki konumunun böyle çeşitli şekillerde değerlendirilmesi abdestle ilgili rivayetlerin alimler tarafından farklı yorumlanmasına neden olmuştur. Bu çalışmada öncelikle mezheplerin kendi görüşlerine delil olarak kullandıkları rivayetler belirlenmiş ve büyük oranda farklı rivayetleri dayanak olarak aldıkları tespit edilmiştir. Ardından mezheplerin delil gösterdiği bu rivayetler sened ve metin açısından incelenmiş, ravi tenkidleri ve metin tahlilleri yapılmıştır. Gerekli görülen yerlerde sened zincirleri arasındaki farklılıkların açık bir şekilde gösterilmesi için sened şemalarına yer verilmiştir. Mezheplerin hadisleri değerlendirmede takip ettikleri metodolojik farklılıklar, verdikleri hükümlerin de farklılığına sebep olmuştur. Netice olarak kulakları mesh etmeyi sünnet olarak kabul edenlerin delilleri daha isabetli bulunup farz görenlerin delillerinin zayıf olduğu kanaatine ulaşılmıştır. Hüküm koymada hadis-fıkhî ilişkisinin rolünü gösteren bu durum, mezhepler arasındaki ihtilafların temel nedenlerini ortaya koyma bakımından önemlidir.

Anahtar Kelimeler

Hadis, Mezhep, Abdest, İhtilaf, Kulak, Mesh.

Atıf Bilgisi

Öz, Betül. "Hadislerin Fıkhî İhtilaflara Etkisi: Abdestte Kulakların Meshi Örneği". *Uludağ İlahiyat Dergisi* 34/2 (Aralık 2025), 429-455. <https://doi.org/10.51447/uluid.1623498>

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü Article Type	Araştırma Makalesi Research Article
Geliş Tarihi Date of Submission	20 Ocak 2025 20 January 2025
Kabul Tarihi Date of Acceptance	16 Haziran 2025 16 June 2025
Yayın Tarihi Date of Publication	30 Aralık 2025 30 December 2025
Yayın Sezonu Pub Date Season	Aralık December
DOI	https://doi.org/10.51447/uluid.1623498
Değerlendirme Peer-Review	Ön inceleme: Bir İç Hakem (Editörler Kurulu Üyesi - Yayın Kurulu Üyesi) İçerik İncelemesi: Üç Dış Hakem - Çift Taraflı Körleme Single anonymized Internal (Editor board member) Double anonymized - Three External
Etik Beyan Ethical Statement	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited
Benzerlik Taraması Plagiarism Checks	Yapıldı - iThenticate Yes - iThenticate
Çıkar Çatışması Conflicts of Interest	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir. The author(s) has no conflict of interest to declare.
Finansman Grant Support	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır. The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.
Telif Hakkı & Lisans Copyright & License	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır. The author(s) publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0
Etik Bildirim Complaints	ilahiyyatdergisi@uludag.edu.tr - https://dergipark.org.tr/tr/pub/uluid

The Impact of Ḥadiths on Juridical Differences: The Case of Wiping the Ears in Ablution

Betül Öz

Dr. Research Assistant, Manisa Celal Bayar University, Faculty of Theology, Department of Hadith, Manisa, Türkiye
betul.oz@cbu.edu.tr | <http://orcid.org/0000-0001-7739-9732> | <https://ror.org/053f2w588>

Abstract [You may find an extended abstract of this article after the bibliography.]

Ḥadiths are the second source of evidence in Islamic law after the Qur'an. The fact that hadiths, which play an important role in the determination of fiqh rulings, are taken as evidence by fuqaha with different methods and interpreted in different ways has led to conflicts between sects. This is the reason for the differences in rulings on some of the issues related to ablution. Wuḍū', which holds a significant place in the life of a Muslim, has been prescribed in the Qur'anic verse. However, the components of ablution are not limited to those mentioned in the verse; they also include the practices of the Messenger of Allah. There are disagreements among scholars and Islamic legal schools regarding certain aspects of wudu, one of which is the issue of wiping the ears. According to some scholars, wiping the ears during ablution is a sunnah practice, while others consider it obligatory. The main reason for these different rulings is the interpretation of the ḥadith that expresses the relationship between the ears and the head. Some scholars view the ears as part of the head, whereas others regard them as a separate entity. These differing perspectives have led to varied interpretations of the narrations related to ablution. This study first identifies the narrations that different schools of thought cite as evidence for their respective views, revealing that each relies largely on distinct reports. These narrations are then analyzed through both textual examination and narrator (rijāl) criticism. Where necessary, isnād diagrams are included to clearly illustrate the differences in the chains of transmission. The methodological differences that the sects followed in evaluating the ḥadiths led to differences in their judgments. The study concludes that the evidence supporting the view that wiping the ears is sunnah is stronger, while the evidence for its obligation is comparatively weak. This situation, which shows the role of the ḥadith-fiqh relationship in judgment-making, is important in terms of revealing the main reasons for the disagreements between the sects.

Key words

Ḥadith, Islamic Schools, Ablution, Disagreement, Ears, Wiping.

Citation

Öz, Betül. "Hadislerin Fıkhî İhtilaflara Etkisi: Abdestte Kulakların Meshi Örneği". *Uludağ İlahiyat Dergisi* 34/2 (December 2025), 429-455. <https://doi.org/10.51447/uluid.1623498>

Giriş

İslâm hukukunun temel dayanaklarından biri olan ve Kur'ân'dan sonra ikinci ana kaynak konumunda bulunan hadisler dinî ahkâmın belirlenmesinde önemli bir yere sahiptir. Nitekim sünnetin ayetle belirlenen hükümleri beyan, tahsis ve takyid gibi görevleri vardır. Hadislerin fıkıh ilminde hüccet olarak kullanılabilmesi sened ve metinlerinin güvenilirliğine bağlıdır. Söz konusu görevlerini icraya elverişli olup olmadıklarının tespiti için münekkitler tarafından titizlikle incelenmiş; sened ve metin açısından çok ayrıntılı araştırmalara konu edilmişlerdir. Bu bağlamda ravilerinin sika ve senedinin muttasıl olması kadar metnin de Kur'an'a ve diğer sahih rivayetlere aykırı olmaması gibi hususlar dikkatle incelenmiştir. Bütün bunlar bir hadisin delil olarak kabul edilmesinin ön şartlarıdır.

İslâmî ilimler içerisinde birbirini destekleyen hadis ve fıkıh ilimlerinde rivayetleri değerlendirme usulleri aynı değildir. Hüküm oluşturma konusunda böyle önemli bir yere sahip bulunan hadislerin hem sıhhat tespitine hem de değerlendirilip yorumlanmasına dair metodlar ulema arasında farklılık arz eder. Muhaddisler bir rivayetin sahih olarak kabulünü râvilerinin adâlet ve zabt yönünden güvenilirliğine, senedinin muttasıl oluşuna, metninin ise Kur'ân, sahih sünnet yahut akla aykırı olmamasına bağlarken; fakihler ise rivayetlerle hüküm vermede kendi mezheplerinin usul şartları, kıyas, istihsan veya örf gibi delilleri de dikkate almışlardır. Bir hadisin zayıf addedilmesine sebep olan amillere, bu za'afıktan kurtulması için aranan şartlara ve hatta böyle bir hadisle amel edilip edilemeyeceğine; eğer edilecekse hangi vasıfları haiz bulunması gerektiğine dair kıstaslar da âlimler arasında ihtilafa sebep olabilmektedir. Bu bağlamda özellikle muhaddislerle fukahâ arasındaki farklı yaklaşımlar daha da dikkat çeker. Nitekim muhaddislerin kendisiyle amel konusunda çeşitli şartlar aradıkları zayıf bir rivayet, fukahâ nezdinde kıyas veya amel gibi bir destekle hüccet hâline gelebilir.¹

İslâm hukukunda hadisin delil olma yönü tartışılırken hadislerin mütevâtir, meşhûr, âhâd oluşu ve bunların bağlayıcılığının boyutu mezhepler arasında ihtilafa yol açarak farklı hükümlerin doğmasına sebep olmuştur. Bu çerçevede ana hatlarıyla şuna işaret etmek gerekebilir ki Hanefîler mütevâtir ve meşhûr hadisleri doğrudan delil addederken haber-i vâhidler için farklı şartlar ileri sürmüşlerdir.² Ehl-i hadise mensup mezhepler arasında ise bu konudaki temel şart, hadisin ravi veya tarik sayısı değil sahih olup olmadığıdır. Bu bağlamda mesela Şâfiîler haber-i vâhidleri de buna dâhil saymışlardır.³ Hadisler yanında amel-i ehl-i Medîne'yi de dikkate alan Mâlikîler bununla çelişen rivayetleri, kıyasla

¹ Bu konuda detaylı bilgi için bk. Ayşe Esra Ağırakça Şahyar, *Kütüb-i Sitte'den Örneklerle Zayıf Hadis Rivâyeti (Metodolojik Anlam ve Yorum)* (İstanbul: Akdem Yayınları, 2011), 47-52; Fatma Betül Altıntaş, *Hanefî ve Şâfiî Fıkıh Kitaplarındaki Za'fî Şiddetli Rivâyetler (el-Hidâye ve eş-Şerhu'l-kebir Örneği)*, (Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012), 40-41.

² Şemsüleimme es-Serahsî, *Uşûl* (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1414/1993), 292-302. Hanefîler'in haber-i vâhidi kabul şartları için bk. Nihat Özdemir, "Haber-i Vâhidle Amelde Hanefî Usulcülerin Yöntem Farklılıkları", *Usul İslam Araştırmaları Dergisi* 39/39 (Haziran, 2023), 1-28.

³ Şâfiî, *er-Risâle* (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1357/1938), 359.

desteklenmemesi durumunda, hüccet olarak almamışlardır.⁴ Dört mezhep içinde hadislere en geniş otoriteyi tanıyanlar ise Hanbelîlerdir. Nitekim Ahmed b. Hanbel'e göre senesinde herhangi bir kusur bulunan zayıf bir hadis bile kıyasa öncelenir.⁵ Sadece teorik düzlemde kalmayan bu farklılıklar ibadet ve muâmelata dair meselelerin pratiğe yönelik hükümlerinde de etkili olmuştur. Hadislerin mezhepler tarafından değerlendirilme biçimi ve yorumlama şekli ibadetlerin farz, vacip ve sünnet oluşlarına zemin hazırlamıştır.

Bu metodolojik ihtilafın görünümüne çıktığı konulardan biri de abdest esnasında kulakların meshi ile ilgili tartışmalardır. *Ey inananlar! Namaza kalktığınızda yüzlerinizi, dirseklere kadar kollarınızı yıkayın, başınızı mesh edin ve topuklara kadar ayaklarınızı yıkayın.*⁶ meâlindeki ayetle teşri kılınan abdest, beş vakit namaz ve ayrıca diğer bazı ibadetler için ön şart kabul edilmesi sebebiyle bir Müslümanın hayatında oldukça önemli bir yere sahiptir. Bu sebeple abdesti oluşturan unsurlar ilk dönemlerden itibaren en ince detaylarına kadar tartışılmıştır. Bu bağlamda abdesti oluşturan fiillerin söz konusu ayette zikredilenlerden ibaret olup olmadığı; *abdestin sıhhati açısından* Hz. Peygamber'in uygulamasından çıkartılacak bazı unsurların da dikkate alınmasının gerekip gerekmediği temel tartışma konularından biri hâline gelmiştir. Zira abdestle ilgili hadisler hem sıhhat açısından birbirlerinden farklı değerlere sahiptir hem de metin itibarıyla farklı yorumlanmaya müsait görünmektedir.⁷

Abdestle ilgili bu ihtilaflardan biri de *kulakları mesh etmenin hükmüne* dairdir. Hanefîler, Şâfiîler ve Mâlikîler abdest esnasında kulakları mesh etmeyi *sünnet* olarak kabul ederken Hanbelîler *farz* addetmektedir. Bu ihtilafın temelinde konuyla ilgili hadisler bulunmaktadır. Bunların başında *kulakların baş ile ilişkisini* vurgulayan hadis gelmektedir ki yoruma açık görünmektedir. Zira bu hadis uyarınca ulemanın bir kısmı tarafından başa dâhil kılınan kulaklar diğer bir kısma göre müstakil birer uzuv sayılır.⁸ Kulakları başa dâhil kılınan bir başka gruba göre ise *baş gibi mesh edilmesi* yani *diğer uzuvlar gibi yıkanmaması gerekir.*⁹ *Kulağın başa göre değerlendirilmesi* başla birlikte bir/aynı suyla mı yoksa yeni bir su alınarak mı mesh edileceği konusunda da ihtilafa sebep olmuştur.

⁴ İbn Abdilber en-Nemerî, *el-İstizkârü'l-câmi' li-mezâhibi fukahâ'i'l-emşâr ve 'ulemâ'i'l-ağtâr fî mâ teẓammenehü'l-Muvaṭṭa' min me'âni'r-re'y ve'l-âşâr*, thk. Salim Muhammed Atâ - Muhammed Ali Muavviz (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1421/2000), 1/107; Hatîb el-Bağdâdî, *el-Faḫîh ve'l-mütefaḫḫîh*, thk. Âdil b. Yusuf el-Azâzî (Riyad: Dâru İbni'l-Cevzî, 1417/1996), 1/194.

⁵ İbn Kayyim el-Cevziyye, *İlâmü'l-muvaḫḫî'in 'an rabbi'l-âlemîn*, thk. Muhammed Abdüsselam İbrahim (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1411/1991), 1/61. Detaylı bilgi için bk. Ramazan Özmen, "Ahmed b. Hanbel ve Zayıf Hadis'le Amel Meselesi", *Yüzcüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5/6 (Haziran 2017), 8.

⁶ el-Mâide 5/6.

⁷ Cessâs, *Aḥkâmü'l-Ḳur'ân*, thk. Muhammed es-Sâdık Kamhâvî (Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsî'l-Arabî, 1405/1984), 3/360; Bu ihtilaflar hakkında detaylı bilgi için bk. Abdülkadir Şener, "Abdest", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1988), 1/68-70.

⁸ Burhâneddin el-Mergînânî, *el-Hidâye fi şerhi Bidâyeti'l-mubtedî*, thk. Tallâl Yûsuf (Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsî'l-Arabî, ts.), 1/16; Kâsânî, *Bedâ'ir'uş-şanâ'i' fi tertîbi'ş-şerâ'i'* (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1338/1910), 1/23.

⁹ İbn Abdilber en-Nemerî, *el-Kâfi fi fîkhi ehli'l-Medîneti'l-Mâlikî*, thk. Muhammed Muhammed Uheyd (Riyad: Mek-tebetü'r-Riyâd, 1400/1980), 1/170.

Esasen çalışma konumuzla ilişkilendirilecek bazı araştırmalar daha önce yapılmıştır.¹⁰ Fakat bahsi geçen bu araştırmalardan birinin temel konusu, İslâm fıkhında bir bütün olarak mesh meselesidir. Böyle olunca meshi ilgilendiren her konuya ana hatlarıyla temas edilmeye çalışılmış fakat doğal olarak her meselenin ayrıntısına girilmemiş; mesela mezheplerin delilleri ayrı ayrı sunulmamış, ilgili rivayetlerin sened ve metin tahlilleri yapılmamıştır. Çalışmanın meshi genel olarak incelemesi nedeniyle rivayetleri böyle detaylı şekilde ele almaması doğal karşılanabilir. Ancak bu tercih ihtilafların bina edildiği temel verilerin ve buna bağlı olarak da mezheplerin konuyla ilgili yaklaşımlarının tefrikini zorlaştırmaktadır.¹¹ Bir başka çalışmada ise konu hem *kulaklar için yeni bir su gerekip gerekmediği* gibi çok spesifik bir çerçeveye hasredilmiş hem de bu bağlamda sadece sahâbî Abdullah b. Zeyd el-Ensârî'den (öl. 63/683) gelen rivayetin¹² sened ve metin tahlili üzerinde durulmuştur.¹³ Kaldı ki fakihlerin görüşlerine dair yazının sonunda yapılan değerlendirmenin de söz konusu hadisle bağlantısı pek kurulmamıştır.¹⁴

Bizim çalışmamız abdest esnasında kulakların meshi meselesini fıkıh-hadis ilişkisi bağlamında, temel yön ve ayrıntılarıyla ele alma iddiasındadır. Burada mezheplerin abdest esnasında kulakların mesh edilmesi hakkındaki görüşleri hadis temelli bir incelemeye tabi tutulacaktır. Aralarındaki yakın ilişkiler sebebiyle araştırmaya dâhil etmek durumunda kaldığımız *kulakların başa dahil olup olmaması ve ayrı bir su ile mesh edilip edilmeyeceği* meselelerindeki ihtilaflarla birlikte mezheplerin görüşlerine dayanak olarak gösterdikleri rivayetler hem sened hem de metin açısından detaylı bir şekilde incelenecektir. Çalışma esnasında makale hacmini artırmamak ve okuyucuyu sıkmamak adına sadece rivayetlerin sıhhatine zarar veren hususlara işaret edilecektir. Bu doğrultuda çalışma, mezhep görüşlerinin dayandığı hadislerin metodolojik açıdan sağlamlığının incelenmesi kadar fıkhî hükümlerin delillendirilmesi hususunu da bu örnek üzerinden irdelemeyi hedeflemektedir. Çalışmanın iddiasını güçlendiren en önemli unsur, söz konusu uygulamayı *sünnet* addeden çoğunluğun hilafına bunun *farz* olduğunu savunanların da bulunmasıdır. Malum olduğu üzere bir farzın ihmali abdesti geçersiz kılacak ve iadesine sebep olacaktır.

¹⁰ bk. İman Muhammed el-Mehdî Muhammed el-Etrûnî, “el-Ahkâmu'l-müte'allikati bi'l-mesh fi'l-fikhi'l-İslâmî”, *Mecelletü'd-Dirâye* 16 (2016), 58-71.

¹¹ Çalışmada meselâ Hanbelîler'in abdestte kulakları mesh etmeyle ilgili kanaatleri hem sünnet hem farz kabul edenler bağlamında zikredilmiştir. bk. Etrûnî, “el-Ahkâmu'l-müte'allikati bi'l-mesh fi'l-fikhi'l-İslâmî”, 62. Bu da okuyucunun zihninde Hanbelîler'in görüşüne dair net bir fikir oluşmamasına neden olmaktadır.

¹² Rivayet için bk. Hâkim en-Nisâbü'rî, *el-Müstedrek 'ale's-Şaîhîhayn*, thk. Mustafa Abdülkâdir Atâ (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1411/1990), 1/252; Ahmed b. Hüseyin el-Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, thk. Muhammed Abdülkâdir Atâ (Mekke: Mektebetü Dâri'l-Bâz, 1414/1994), 1/65.

¹³ Bu çalışma neticesinde “kulakları yeni su ile mesh etmeyi” emreden söz konusu rivayetlerin büyük oranda zayıf, senedlerinin ihtilaflı ve metinlerinde çelişkilerin olduğu tespit edilmiştir. Hadis alimlerinin kanaatleri de bu rivayetlerin sahih olmadığını desteklemektedir. Dolayısıyla abdestte kulakların başın bir parçası olarak başla birlikte aynı suyla mesh edilmesi gerektiği görüşü, hem sahih rivayetlere hem de genel fıkhî üsûle daha uygundur. Detaylı bilgi için bk. Bedevî Fevzi Muhammed Bedevî, “el-Kavlü's-sedîd fî dirâseti hadîsi 'Meshu'l-üzüneyni bi Mâin Cedîd'”, *Mecelletü Külliyyeti Usûli'd-dîn ve'd-da've* 2/36 (2018), 2325-2404.

¹⁴ bk. Bedevî, “el-Kavlü's-sedîd fî dirâseti hadîsi 'Meshu'l-üzüneyni bi Mâin Cedîd'”, 2382-2384.

1. Kulakları Mesh Etmeyi Sünnet Kabul Edenlerin Delilleri

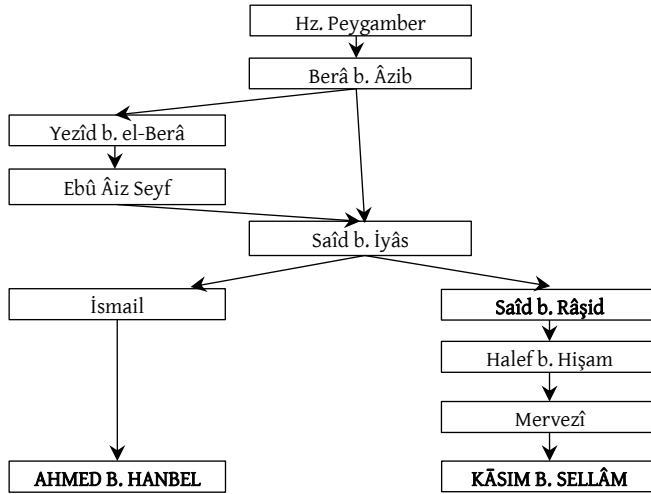
Hanefîler,¹⁵ Şâfiîler¹⁶ ve Mâlikîlere¹⁷ göre abdest esnasında kulakları meshetmek sünnettir. Söz konusu mezheplerin bu görüşe delil olarak gösterdiği rivayetler farklı olduğu için ayrı başlıklar hâlinde ele alınması daha uygun olacaktır.

1.1. Hanefî Mezhebinin Delilleri

Hanefî fakih ve usûl âlimi Serahsî (öl. 483/1090) abdestte kulakların meshinden bahsederken görüşlerine temel aldıkları rivayeti şöyle takdim eder:

Berâ b. Âzib hastalığı sırasında ashabını toplayıp; “Ben yakın zamanda aranızdan ayrılacağım. Size Peygamberinizin nasıl abdest aldığı öğreteyim istiyorum.” diyerek bir kap istedi ve önüne koydu. Üç defa elini yıkadı, üç kez ağzına (mazmaza) ve üç kez burnuna (istinşak) su verdi. Yüzünü ve elini üç defa yıkadı. Başını ve kulaklarını bir kez mesh etti. Sonra (kulaklarını) hilalledi. Ben “Ey Ebû Mes‘ûd! Bu hilallemenin manası nedir?” diye sordum. O da “Kulaklarının arkası.” dedi. Sonra da “Peygamberinizin abdesti işte böyle bir abdestti.” diye ekledi.”¹⁸

Rivayete yer veren¹⁹ müelliflerin senedleri bir araya toplanınca karşımıza şöyle bir isnad şeması çıkmaktadır:

¹⁵ Cessâs, *Ahâkâmü'l-Şur'ân*, 3/360; Şemsüleimme es-Serahsî, *el-Mebsût* (Beyrut: Dârü'l-Fikr, 1421/2000), 1/13.

¹⁶ Mâverdî, *el-Ĥâvi'l-kebir* (Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1414/1994), 1/120.

¹⁷ İbn Abdülber, *el-Kâfi*, 1/170.

¹⁸ Serahsî, *el-Mebsût*, 1/13.

¹⁹ Ebû Ubeyd Kâsım b. Sellâm, *et-Tuhûr*, thk. Hasan Mahmud Selman (Cidde: Mektebetü's-Sahâbe, 1414/1994), 171; Ahmed b. Hanbel, *Müsnedü'l-İmâm Ahmed b. Hanbel*, thk. Şuayb el-Arnaût vd. (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1420/1999), 30/507 (Hadis No: 18537).

Ahmed b. Hanbel (öl. 241/855) rivayetinin *muttasıl* bir senedle geldiği ve ravilerin tamamının *sika* olduğu söylenebilir. Zira hadisin Ahmed b. Hanbel'deki naklinin sahih li-gayrihi olduğunu söyleyen muhakkik Şuayb el-Arnaût sened hakkında ise “Hasen olma ihtimali var.”²⁰ ifadesini kullanmaktadır. Muhakkikin sened için bu yorumu getirmesinin sebebi ravilerden Saîd b. İyâs (öl. 144/762) hakkında ihtilata uğradığına dair bilgilerin bulunması olabilir. Ancak Ahmed b. Hanbel ravinin *sika* olduğunu söylemiştir. Ebû Hâtim ise ölmeden önce sî-i hifza uğradığını (hafızasının değiştiğini) ancak salih ve hasenü'l-hadîs olduğunu belirtmiştir.²¹ Her ne kadar ravi hakkında ömrünün son zamanında sî-i hıfza dair bilgiler mevcutsa da ravi Ahmed b. Hanbel'e göre *sika* olduğundan rivayetinin ihtilattan önceki döneme ait olduğunu söylemek mümkündür. Kâsım b. Sellâm'ın (öl. 224/838) senedinde yer alan Saîd b. Râşid'i (öl. ?) münekkitler *zaîfu'l-hadîs*, *münkerü'l-hadîs* ve *metrûku'l-hadîs* gibi lafızlarla tenkit etmişlerdir.²² Bu da rivayetin *zayıf* sayılmasına neden olmaktadır. Buna ek olarak Kâsım b. Sellâm rivayetinde Saîd b. İyâs, hadisi doğrudan Berâ b. Âzib'den (öl. 71/690) nakletmektedir. Ahmed b. Hanbel rivayetiyle karşılaştırılınca iki ravinin düşürüldüğü anlaşılır. Bu inkıtâ büyük ihtimalle *zayıf* görülen Saîd b. Râşid'den kaynaklanmaktadır.

Rivayeti sadece sahâbî ravisini vererek ve muhtasar hâliyle naklettiği için Serahsî'nin hangi tariki esas aldığı tespit zordur. Ancak zikrettiği hadisin lafzı Kâsım b. Sellâm'ın rivayetine daha yakındır. Zira Kâsım b. Sellâm rivayetindeki “ومسح برأسه وأذنيه مرة واحدة” kısmının Ahmed b. Hanbel'de “مسح رأسه وأذنيه ظاهرهما وباطنهما” şeklinde olduğu görülür. Bunun yanı sıra Ebû Mes'ûd'a kulakları hilallemenin sorulduğu kısım da Ahmed b. Hanbel rivayetinde yer almaz. Ayrıca Ahmed b. Hanbel rivayeti “وغسل هذه الرجل يعني اليمنى ثلاثا وغسل هذه الرجل” şeklinde bitmektedir ki Kâsım b. Sellâm'da bu kısım da yoktur. Buna göre Serahsî'nin Kâsım b. Sellâm rivayetine müracaat ettiği söylenebilir.

Serahsî'nin delil olarak zikrettiği bu rivayet, muhaddisler açısından her ne kadar *munkatı* olsa da Hanefî usûlünde *mürsel* olarak isimlendirilmektedir. Hanefîler'e göre seneddeki her çeşit kopukluk *irsaldır* ve daha da önemlisi bunların delil olarak kullanımında bir sakınca yoktur.²³ Bu noktada müellif *muttasıl* senedle gelen *sahih* bir tariki olmasına rağmen *munkatı* rivayete başvurmakla tenkit edilebilir. Ancak onun bu tercihi mezhebinin sistematığı açısından bir problem oluşturmamaktadır.

Hanefîler kulakların başla beraber bir/aynı suyla mesh edilmesi gerektiği görüşündedirler. Bu konudaki temel delilleri Enes b. Mâlik'ten (öl. 93/711) nakledilen “الأذان من الرأس / Kulaklar baştandır.”²⁴ hadisidir.²⁵ Bu hadis kulaklar ve başın bir su ile mesh edileceğini

²⁰ bk. Ahmed b. Hanbel, *Müsnedü'l-İmâm Ahmed b. Hanbel* (Kahire: Müessesetü Kurtuba, ts.), 4/288.

²¹ Detaylı bilgi için bk. İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl* (Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsî'l-Arabî, 1371/1952), 4/1-2.

²² Muhammed b. İsmâil el-Buhârî, *ed-Đu'afâ'u's-Şağîr*, thk. Muhammed İbrahim Zâid (Beyrut: Dâru'l-Marife, 1406/1986), 52; Nesâî, *ed-Đu'afâ' ve'l-metrûkîn*, thk. Bevrân Sanâvî - Kemâl Yûsuf el-Hût (Beyrut: Müessesetü'l-Kütübî's-Sekafiyye, 1405/1985), 129; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 4/20.

²³ Detaylı bilgi için bk. Mutlu Gül, *Hanefî Usûlünde Hadis Tenkidi* (İstanbul: İFAV Yayınları, 2018), 102-104.

²⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned* (1420/1999), 36/613. Hadisin diğer tarihleri için bk. Tirmizî, “Tahâret”, 29; Ebû Dâvûd, “Tahâret”, 50; İbn Mâce, “Tahâret”, 53; Dârekutnî, *es-Sünenü'd-Dârekutnî* (Beyrut: Dâru'l-Marife, 1386/1966), 1/104. Bu hadisin detaylı sened ve metin incelemesi ileride gelecektir.

²⁵ Hadisle ilgili Hanefîler'in detaylı değerlendirmesi için bk. Mahmud Esad Erkaya, *Hanefî Fakihlerin Zayıf Hadis*

göstermektedir. Fakat sadece kulakların mesh edilmesi başın meshi yerine geçmez. Çünkü abdestte başın meshi ayetle yani subûtu kat'î olan bir delille, kulakların meshi ise haber-i vâhidle sabittir.²⁶ Kulakların başın bir parçası olması Hanefîler'e göre şu iki manadan birine delalet eder: Ya "Kulaklar da başla birlikte meshedilir." yahut da "Kulaklar da baş gibi meshedilir." Yani mesh etme hususunda baş ve kulaklar eşittir. Onlara göre kulaklar ve başın ayrı sularla mesh edilmesine delalet eden açık bir delil yoktur.²⁷ Aksine eldeki rivayetler kulakların başla birlikte bir suyla mesh edileceğini göstermektedir.

Hanefî fakih Kudûrî (öl. 428/1037) bu hususta mezhebinin delil getirdiği şu rivayete de işarette bulunur:²⁸

"Resûlullah'ı abdest alırken gördüm. Başının önünü, arkasını ve şakaklarımı mesh etti. Sonra işaret parmaklarıyla kulaklarının içini ve dışını mesh etti."²⁹

Leknevî (öl. 1304/1886) ise, Hanefîler'in bu meseleye "Ebû Bekir b. Ebî Şeybe < Abdullah b. İdris < İbn Aclân < Zeyd b. Eslem < Atâ b. Yesâr < İbn Abbas" senediyle gelen ve tüm ravileri *sika* olan şu hadisi delil getirdiklerini söylemiştir:

"Resûlullah işaret parmaklarıyla kulaklarının içini mesh etti. Baş parmaklarını kulaklarının dışına götürüp dışını ve içini mesh etti."³⁰

Bu rivayet Kütüb-i Sitte içinde İbn Mâce tarafından nakledilmiştir³¹ ve tüm ravileri de *sikadır*.

Tüm bu veriler Hanefîler'in kendi mezhepleri içerisinde hadisleri delil olarak alma yöntemlerine uygun bir karar verdiklerini göstermektedir. Nitekim onlar; abdestin farzlarını açıklayan ayette kulakları mesh etmenin yer almaması ancak bahsi geçen ve onlar için hüccet olmaya elverişli hadislerde ise Resûlullah'ın kulakları mesh etmesi ve sahâbenin de bu şekilde uygulamayı tavsiye etmesi sebebiyle abdestte kulakları mesh etmeyi sünnet olarak değerlendirmişlerdir.

1.2. Şafî Mezhebinin Delilleri

Şafîler'in abdestte kulakların meshinin sünnet olmasıyla ilgili delil aldıkları rivayetler şunlardır:

Hüküm Verme Gerekçeleri-el-Hidâye Örneği- (Ankara: Araştırma Yayınları, 2015), 54-59.

²⁶ Merginânî, *el-Hidâye*, 1/16; Kâsânî, *Bedâ'î'u's-şanâ'î*, 1/23.

²⁷ Detaylı bilgi için bk. Kudûrî, *et-Tecrid*, thk. Muhammed Ahmed Sirac - Ali Cuma Muhammed (Kahire: Dâru's-Selâm, 1427/2006), 1/128-131.

²⁸ Kudûrî, *et-Tecrid*, 1/127.

²⁹ Dârekutnî, *es-Sünen*, 1/106.

³⁰ ELeknevî, *el-Câmi'u's-şâgîr ve şerhuhu'n-Nâfi'u'l-kebir* (Beirut: Âlemü'l-Kütüb, 1406), 111.

³¹ İbn Mâce, "Tahâret", 52.

1.2.1. Abdullah b. Zeyd el-Ensârî Rivayeti

Amr b. Yahya el-Mâzinî babasının şöyle söylediğini haber verdi: Ben Abdullah b. Zeyd'e "Resûlullah'ın nasıl abdest aldığını bana gösterebilir misin?" diye sordum. Abdullah b. Zeyd de "Evet" dedi. Bunun üzerine su istedi. Ellerine su döktükten sonra iki kere yıkadı. Sonra üç defa ağzını çalkalayıp, burnunu temizledi. Sonra yüzünü üç defa yıkadı. Sonra ellerini dirseklere kadar ikişer defa yıkadı. Sonra da iki elini başının ön tarafından başlayıp arkasına götürmek sonra da başladığı yere getirmek suretiyle başını mesh etti. Ondan sonra ayaklarını yıkadı.³²

İmam Şâfiî (öl. 204/820) rivayeti "Mâlik < Amr b. Yahya el-Mâzinî < Yahya b. İmâre b. Ebî Hasan el-Mâzinî (Babası) < Abdullah b. Zeyd el-Ensârî (Dedesî)" senediyle nakleder.³³

Ravilerin hepsi *sika* olan ve dolayısıyla *sahih* olduğuna hükmedilebilecek³⁴ bu rivayetin muhtevasıyla alakalı olarak İmam Şâfiî, metinde geçmemesine rağmen başın üç defa mesh edilmesinin makbul olduğunu ancak bir kez mesh etmenin de yeterli geleceğini söylemiş ardından da kulakların içini ve dışını *ayrı* bir su alarak mesh etmeyi uygun gördüğünü ifade etmiştir. Kulakların meshinin terki durumunda iadesinin gerekmediğini de ilave etmiştir. Çünkü ona göre kulaklar yüzden bir parça olsaydı yüzle beraber yıkanır; başın bir parçası olsaydı başla beraber mesh edilirdi. Dolayısıyla Şâfiî'ye göre kulakların meshi farz değil³⁵ sünnettir ve fukahânin çoğunluğu da bu kanaattedir.³⁶ Şâfiîler'in hüküm verme usullerine bakıldığında bir hususla ilgili ayet-i kerîme ile birlikte genellikle *sahih* rivayetleri delil olarak aldıkları görülmektedir.³⁷ Abdestte kulakların mesh edilmesiyle ilgili değerlendirmelerini kulakların zikredilmediği hadisleri esas alarak yapmaları bu konuda "kulaklar" ibaresinin yer aldığı hadisler içerisinde *sahih* bir rivayet olmadığına inanmaları sebebiyle bu rivayeti delil aldıklarını düşündürmektedir. Nitekim Hz. Peygamber'in abdestini tarif eden *sahih* hadislerde kulakları meshin farz olduğuna delalet edecek açık bir ibare de yer almamaktadır.

Diğer taraftan bu konuda aynı kanaatte olan ve sadece kulakların mesh edilmesinin başın meshi yerine geçmeyeceğini söyleyen³⁸ Şâfiîlerle Hanefîler'in, kulakların mesh edileceği suyun yeni olup olmamasında ayrı düşündükleri görülmektedir.

1.2.2. Rifâ'a b. Nâfi' Rivayeti:

Şâfiî âlimi Mâverdî'nin (öl. 450/1058) abdestte kulakları mesh etmenin sünnet olduğuna işaret ettiği rivayet ise şu şekildedir:

³² Şâfiî, *el-Müsned* (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, ts.), 14.

³³ Şâfiî, *el-Üm* (Beyrut: Dâru'l-Marife, 1393/1973), 1/26.

³⁴ Rivayetin benzeri için bk. Buhârî, "Vudû", 42.

³⁵ Şâfiî, *el-Üm*, 1/26, 27.

³⁶ Detaylı bilgi için bk. Mâverdî, *el-Hâvî'l-kebîr*, 1/120.

³⁷ Ancak onların bazı meselelerde *zayıf* hadisleri de hüccet kabul ettiği vâkîdir. bk. Altıntaş, *Hanefî ve Şâfiî Fıkıh Kitaplarındaki Za'îf Şiddetli Rivâyetler*, 110.

³⁸ Mâverdî, *el-Hâvî'l-kebîr*, 1/121; Mergînânî, *el-Hidâye*, 1/16; Kâsânî, *Bedâ'î'u's-şanâ'î*, 1/23.

Resûlullah'tan şöyle rivayet edilmiştir: “Allah bir kimsenin yüzünü ve kollarını yıkmak, başını mesh etmek ve ayaklarını yıkamak gibi usulüne uygun abdest almadıkça namazını kabul etmez.”³⁹

İbn Hacer'in (öl. 852/1448) bu lafızla bulamadığını ifade ettiği⁴⁰ hadis İbnü'l-Mülakkin'a (öl. 804/1401) göre *garib* ve *zayıftır*⁴¹ ve müellif rivayetin farklı lafızlarla Rifâ'a b. Nâfi'den nakledildiğine de dikkat çekmiştir.⁴² Tüm ravileri *sika* olan ve dolayısıyla *sahih* addedilebilecek rivayet “Muhammed b. Yahya < Haccâc < Hemmâm < İshak b. Abdillâh b. Ebî Talha < Ali b. Yahya b. Hallâd < Yahya b. Hallâd b. Râfi' (Babası) < Rifâ'a b. Râfi' (Amcası)” senediyle nakledilmiştir:

Rifâ'a b. Râfi' Resûlullah'ın yanında oturuyordu. Resûlullah “Allah'ın emrettiği gibi yüzünü, dirseklerle beraber kollarını yıkamadıkça ve başını mesh edip topuklarla beraber ayaklarını yıkamadıkça yani abdestini tam almadıkça hiç kimsenin namazı tam olmaz.” buyurdu.”⁴³

Görüldüğü üzere kulakların meshiyle ilgili bir ibare bu rivayetin metninde de yer almaktadır.

1.2.3. İbn Abbâs Rivayeti:

İmam Şâfiî'nin lafzında kulakların yer aldığı ve “Abdülaziz b. Muhammed < Zeyd b. Eslem < Atâ b. Yesâr < İbn Abbas” senediyle naklettiği rivayet ise şöyledir:

“Resûlullah abdest alıyordu. Elini kabın içine daldırdı. Ağzını ve burnunu birer kez yıkadı. Sonra eline su döktü ve bir defa yüzünü yıkadı. Yine eline su döktü ve başını ve kulaklarını bir kez mesh etti.”⁴⁴

Senedde yer alan raviler Abdülaziz b. Muhammed (öl. 186/802) hariç *sikadır*. Abdülaziz'in güvenilirliği hakkında ise farklı görüşler bulunmaktadır. Münekkitlerden bazıları onu *sika*, *sadûk* görürken kimi de hafızasının kötü olduğuna işaret etmiştir.⁴⁵ İmam Şâfiî kendisi bu hadisi naklettiği hâlde abdestte kulakların sünnet kabul edilmesi meselesinde delil

³⁹ Mâverdî, *el-Hâvi'l-kebir*, 1/120.

⁴⁰ İbn Hacer el-Askalânî, *et-Telhîşu'l-ḥabîr fî tahric eḥâdisi'r-Râfi'i el-kebir* (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1419/1989), 1/224.

⁴¹ İbnü'l-Mülakkin, *el-Bedru'l-munîr fî tahrici'l-eḥâdis ve'l-âsârî'l-vâkı'a fi's-Şerhi'l-kebir*, thk. Mustafâ Ebü'l-Ḡayt vd. (Riyad: Dâru'l-Hicre, 1425/2004), 1/683.

⁴² İbnü'l-Mulakkin, *Ḥulâsatü'l-Bedri'l-münîr fî tahrici tahrici kitâbi's-Şerhi'l-kebir*, thk. Hamdi Abdülmecit İsmail es-Selefi (Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 1410/1989), 1/29.

⁴³ İbn Mâce, “Tahâret”, 57; Dârekutnî, *es-Sünen*, 1/95.

⁴⁴ Şâfiî, *el-Müsned*, 1/16; Rivayetin benzeri için bk. Nesâî, “Tahâret”, 84. Şâfiî, *el-Üm*, 1/32.

⁴⁵ Detaylı bilgi için bk. Ebü'l-Hasen el-İclî, *Ma'rifetü's-şikâat*, thk. Abdülalim Abdülazim el-Bestevî (Medine: Mektebetü'd-Dâr, 1405/1984), 2/97; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerḥ ve't-ta'dil*, 5/395, 396; İbn Hacer el-Askalânî, *Takrîbü't-Tehzîb*, thk. Mustafa Abdülkâdir Atâ (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1415/1995), 615.

olarak göstermemiştir. Bunun yerine abdestte uzuvların yıkanmasında “مَرَّةً وَاحِدَةً” kısmını dikkate alarak sayıya yönelik bir değerlendirmesini bu hadis üzerinden yaptığı görülmektedir.⁴⁶

Genel olarak bakıldığında; İmâm Şâfiî'nin abdestte kulakların meshinin sünnet olduğuna delil getirdiği rivayetlerde *kulaklar* lafzı yer almamaktadır. Bu rivayetlerin abdestin tam olmasının şartlarına işaret etmesi dikkat çekicidir. Dolayısıyla bu tavır Şâfiîler'in abdestin farzlarını belirlerken abdest ayetini esas aldıklarını ve *kulaklar* ibaresi yer alan rivayetler içerisinde ise *sahih* bir hadisin olmadığı görüşünü benimsediklerine işaret edebilir. Nitekim İbn Abbas hadisinde de görüldüğü üzere rivayetin metninde *kulakların meshi* geçmektedir. Fakat muhtemelen rivayetin senedindeki bir kusur sebebiyle hadis kulakların meshinin sünnet oluşuna delil gösterilmemiştir. Dolayısıyla kendi usullerine uygun olarak delil gösterdikleri sahih rivayetler neticesinde kulakları mesh etmeyi sünnet olarak değerlendirmişlerdir.

1.3. Mâlikî Mezhebinin Delilleri

Mâlikîler'e göre mazmaza, istinşak, istinsar gibi abdestte kulakları mesh etmek de sünnettir. Bunlardan herhangi biri abdest esnasında unutulsa ve öylece namaz kılınsa iadesi gerekmez. Abdest alan kişi kulaklarını mesh etmek üzere yeni bir su alır ve içini dışını mesh eder. İçini mesh etmeyi unuttuğu takdirde yine bir şey yapmasına ihtiyaç yoktur. Malikîler “Kulaklar baştandır.”⁴⁷ hadisinin kulakların da baş gibi mesh edileceği yani diğer uzuvlar gibi yıkanmayacağı manasına geldiğini ifade ederler.⁴⁸

Malikîler abdestin farzları ve sünnetlerini bir arada veren şu hadisi kulakların meshinin sünnet oluşuna delil olarak göstermişlerdir:⁴⁹

Resûlullah şöyle buyurdu: “Mümin bir kul abdest alırken mazmaza yaptığıında (ağızına su verdiğiinde) günahları ağızından çıkar. İstinşak yaptığıında (burnuna su verdiğiinde) günahları burnundan çıkar. Yüzünü yıkadığıında günahları yüzünden akıp göz kapaklarının altından dışarı çıkar. Ellerini yıkadığıında günahları ellerinden akıp el tırnaklarının altından dışarı çıkar. Başını mesh ettiğiinde günahları başından akıp kulaklarından dışarı çıkar. Ayaklarını yıkadığıında günahları ayaklarından akıp tırnaklarının altından dışarı çıkar.” Şöyle devam etti: “Sonra mescide kadar yürümesi ve (kıldığı) namazı onun için nafil olur.”⁵⁰

Rivayetin “Mâlik < Zeyd b. Eslem < Atâ b. Yesâr < Abdullah es-Sunâbihî” şeklindeki senedinde yer alan tüm raviler Abdullah es-Sunâbihî (öl. ?) hariç *sikadır*. Sunâbihî'nin sahâbî

⁴⁶ Şâfiî, *el-Üm*, 1/32.

⁴⁷ Tirmizî, “Tahâret”, 29; Ebû Dâvûd, “Tahâret”, 50.

⁴⁸ İbn Abdilber, *el-Kâfi*, 1/170.

⁴⁹ İbn Abdilber, *el-İstizkâr*, 1/198, 199.

⁵⁰ Mâlik b. Enes, *el-Muvaţta*², thk. Muhammed Mustafa el-Âzamî (Abu Dabi: Müessesetü Zayid b. Sultan, 1425/2004), “Tahâret”, 84.

olup olmadığı noktasında ihtilaf vardır.⁵¹ Bu ihtilaf, rivayetin *mürsel* ve dolayısıyla *zayıf* sayılıp sayılmayacağı açısından önemlidir. Fakat bize göre Sunâbihî'yi ashâbdan kabul eden görüşlere ilave olarak söz konusu rivayetin *muttasıl* senedle farklı bir tarikten geldiği⁵² bilgisi de dikkate alındığında hadisi *sahih* kabul etmek mümkün olacaktır.

Muvatta' şârihlerinden Bâcî (öl. 474/1081) bu rivayeti açıklarken farklı bir açıdan ele alarak “Başını mesh ettiğinde günahları başından çıkıp kulaklarından dışarı çıkar.” kısmının *kulakların baştan sayılmasına* bir delil olduğunu ifade etmiştir. Çünkü yüzün hatalarının çıkış yeri gözler; el ve ayakların hatalarının çıkış yeri tırnaklar olduğu gibi kulaklar da başın hatalarının çıkış yeridir. Ancak kulaklar için burun ve ağızda olduğu gibi ayrı su alınır.⁵³ Burada kulakların baştan sayılması ile muhtemelen kulakların da baş gibi mesh edilmesi kastedilmektedir.

Bu hadis bazı âlimler tarafından *kulakların başa dâhil olmasına* yani bir suyla hem başın hem kulakların mesh edilmesine de delil olarak gösterilmektedir. Ancak daha önce de geçtiği üzere Şâfiî ve Mâlikîler abdestte sünnet olan kulaklar için *yeni bir su alınmasını* ve öyle mesh edilmesini uygun görmüşlerdir.⁵⁴ Bu görüşü dayandırdıkları delil ise “Mâlik < Nâfi” senediyle gelen ve Abdullah b. Ömer'in (öl. 73/693) bu husustaki uygulamasına işaret eden şu *sahih* rivayettir: “O (abdest alırken) kulakları için parmaklarıyla (yeni) su alırdı.”⁵⁵

⁵¹ Tirmizî (öl. 279/892) Buhârî'ye (öl. 256/870) bu rivayet hakkında sorduğunda Mâlik'in (öl. 179/795) Abdullah es-Sunâbihî'den gelen bu hadis hakkında vehme düştüğü cevabını almaştır. Buhârî'ye göre rivayetin senedindeki kişi aslında Ebû Abdullah'tır ve ismi Abdurrahman b. Useyle'dir. Resûlullah'tan hadis işitmemiştir ve dolayısıyla hadis mürseldir. Mâlikî ilim adamı İbn Abdilber (öl. 463/1071) Buhârî'nin bu görüşünü doğru kabul etmektedir. Detaylı bilgi için bk. İbn Abdilber, *el-İstizkâr*, 1/198.; Zira o da eserinin başka bir yerinde Ebû Abdullah'ın tabiûndan olduğunu ve Resûlullah ile bir sohbetinin bulunmadığını belirtmektedir. bk. İbn Abdilber, *el-İstizkâr*, 1/104.; Yahya b. Maîn (öl. 233/848), Ebû Hâtim (öl. 277/890) ve Ebû Zür'a (öl. 264/878) Ebû Abdullah es-Sunâbihî'nin Medîne'ye Resûlullah'ın vefatından sonra geldiğini ve sohbetinin bulunmadığını ifade etmişlerdir İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 5/262. Fakat Yahya b. Maîn, (Ebû Abdullah değil) Abdullah es-Sunâbihî'nin sahâbî olduğu görüşündedir. bk. Yahyâ b. Maîn, *et-Târîh (Rivâyetü'd-Dûri)*, thk. Ahmed Muhammed Nur Seyf (Mekke: Merkezî'l-Bahsi'l-İlmî ve İhyâi't-Türâsi'l-İslâmî, 1399/1979), 3/38. Yani burada bir isim karışıklığı mevcuttur. Beyhâkî (öl. 458/1066) ise Buhârî'nin görüşünü bir iddia olarak görmektedir. Ona göre Yahyâ b. Maîn'in Sunâbihî'yi sahâbî kabul ettiği görüş doğrudur. bk. Alâeddin İbnü't-Türkmânî, *el-Cevherü (ed-Dürrü)n-naķî fi'r-reddi 'ale'l-Beyhâķi* (Haydârâbad: Meclis-i Dâiretü'l-Maârifin-Nizâmîyye, 1344/1925), 1/81; İbn Hacer el-Askalânî, *Takrîbü't-Tehzîb*, 560. Hâkim en-Nisâbüri (öl. 405/1014) ise bu hadisin sahih olduğunu ve Şeyhayn'ın şartlarını taşıdığını ancak onlar tarafından tahrir edilmediğini ifade etmiştir. Ona göre hadiste bir illet yoktur ve Abdullah es-Sunâbihî sahâbeden olup ona Ebû Abdullah da denilmiştir. bk. Hâkim en-Nisâbüri, *el-Müstedrek 'ale's-Şaķîhâyn*, thk. Mustafa Abdülkâdir Atâ (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1411/1990), 1/220.

⁵² İbn Abdilber, Sunâbihî hadisinin Amr b. Abese (öl. ?) ve diğer başka tariklerden de nakledildiğini ifade etmiştir. bk. İbn Abdilber, *el-İstizkâr*, 1/104. Rivayetin Amr b. Abese'den gelen tariki için bk. Hâkim en-Nisâbüri, *el-Müstedrek*, 454. Yani müellife göre hadisin destekleri vardır.

⁵³ Detaylı bilgi için bk. Bâcî, *el-Müntekâ Şerhu'l-Muvatta'* (Mısır: Maţba'atu's-Sa'âde, 1332/1914), 1/71.

⁵⁴ İbn Abdilber, *el-İstizkâr*, 1/198-199.

⁵⁵ Mâlik b. Enes, “Tahâret”, 92.

Bu rivayet aynı zamanda Mâlikîler'in amel-i ehl-i Medîne'ye verdikleri öneme de dikkat çekmektedir. Nitekim İmam Malik'in Medîne'de bizzat yaşamış Abdullah b. Ömer'in abdest alırken kulaklarını mesh ettiğine dair uygulamasına işaret eden bu rivayeti nakletmesi; Mâlikîler'in sahâbe uygulamasına ve süreklilik arz eden bir fiile dayanarak bu hükmü verdiklerini de göstermektedir.

Netice olarak Mâlikîler abdest esnasında kulakların meshini; delil gösterdikleri hadis ve bu hadisi destekleyen Medîne amelinin esas almak suretiyle sünnet olarak kabul etmişlerdir.

2. Kulakları Mesh Etmeyi Farz Kabul Edenlerin Delilleri

Hanbelîler'e göre abdest alırken kulakları mesh etmek *farz*dir.⁵⁶ Çünkü hadiste bildirildiğine göre *kulaklar baştandır*⁵⁷ yani başa dâhildir.⁵⁸ Nitekim Hanbelîler abdestte başın tamamının mesh edilmesini farz kabul etmektedir.⁵⁹ Kulakları kasıtlı olarak veya unutarak mesh etmeyi terk eden kişi tekrar abdest almalıdır. Zira rivayetlere göre Resûlullah kulakları başla beraber mesh etmiştir.⁶⁰ Hanbelîler'in abdestte kulakların mesh edilmesinin farz olduğuna delil gösterdikleri rivayetler şöyle sıralanabilir:

2.1. Ebû Ümâme Rivayeti:

Hanbelîlerin abdestte kulakların farz olduğuna dair görüşlerini dayandırdıkları temel delil budur:⁶¹

Resûlullah abdest alıyordu. Yüzünü ve ellerini üçer kez yıkadı. Başını meshetti ve **“Kulaklar baştandır.”** buyurdu. -Hammad, bunun Ebû Ümâme'nin mi yoksa Resûlullah'ın sözü mü olduğunu bilmediğini söyledi.- Resûlullah göz pınarlarını meshederdi.⁶²

⁵⁶ Burada Ahmed b. Hanbel'den abdestte kulakların meshinin farz olmadığına dair zayıf bir görüş de aktarılmıştır. Ancak devamında delilleriyle kulakları mesh etmenin farz olduğu açıklanmıştır. Detaylı bilgi için bk. Ebû'l-Ferec İbn Kudâme, *eş-Şerhu'l-kebir ale'l-Muğni* (Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, 1403/1983), 1/136, 137.

⁵⁷ Bu hadisin illetleriyle ilgili yapılmış müstakil çalışma için bk. İkbâl Muhammed Ahmed el-Vakîd, “eṭ-Ṭuruḳu'l-ʿilmiyye ve'l-ʿameliyye li'l-keşfi ʿan ʿileli'l-eḥâdiṯ min ḥilâli tetebbuʿi'l-ṭuruḳi ve'r-rivâyât -dirâse te'şliyye taṭbîkiyye li-ḥadîṯi 'el-üzünâni mine'r-ra'si'-”, *Mecelletü'd-Dirâseti'l-ʿArabîyye* 38/4 (2018), 1675-1643.

⁵⁸ Ebû Dâvûd es-Sicistânî, *Mesâ'ilü'l-İmâm Ahmed b. Hanbel*, thk. Târik b. İvazullah (Mısır: Mektebetu İbn Teymiyye, 1420/1999), 14.

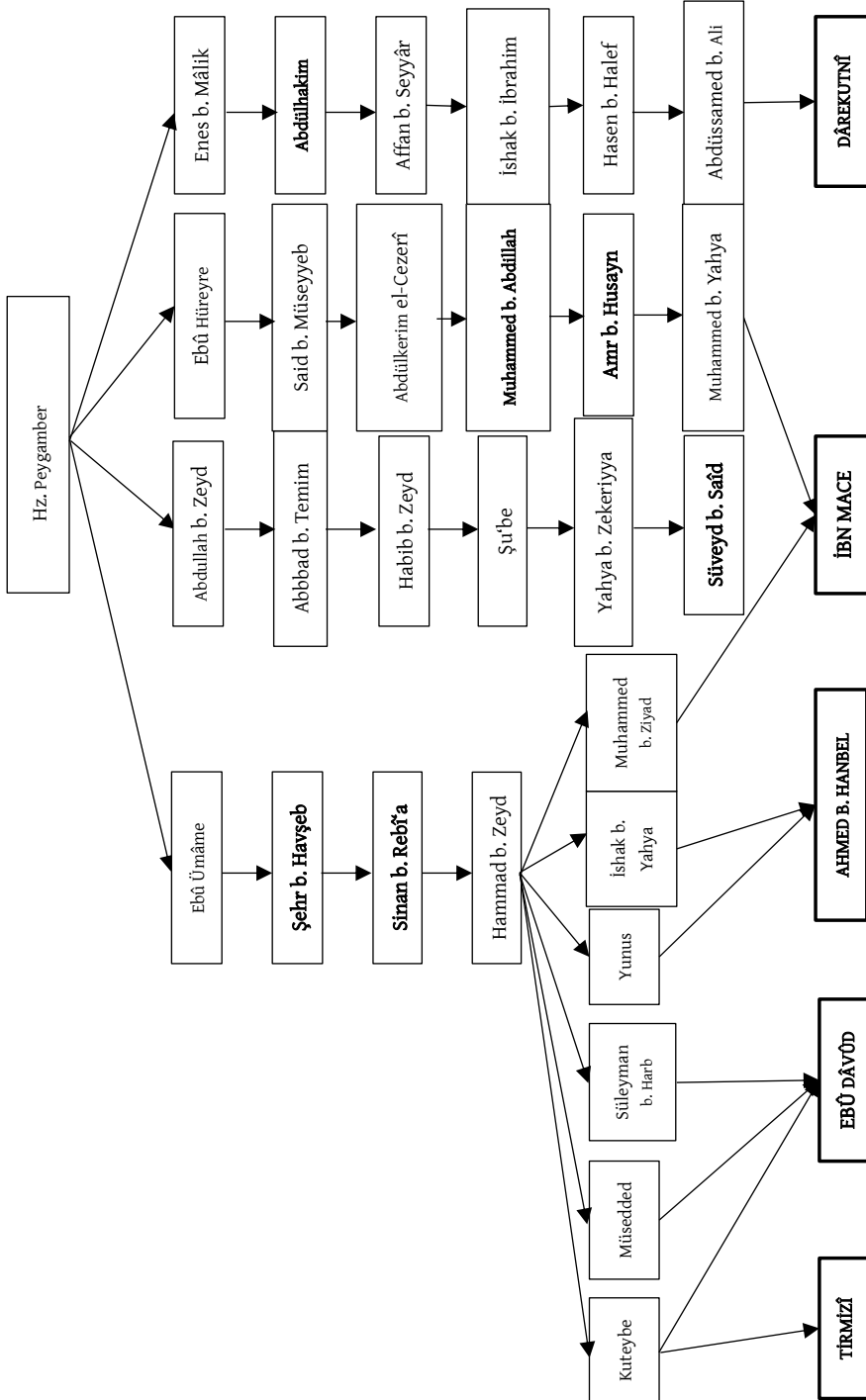
⁵⁹ Muvaffakuddîn İbn Kudâme, *el-Muğni* (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1405/1984), 1/141.

⁶⁰ İbn Kudâme, *el-Muğni*, 1/149.

⁶¹ Ebû'l-Ferec İbn Kudâme, *eş-Şerhu'l-kebir*, 1/136.

⁶² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 1420/1999, 36/613. Hadisin diğer tarikleri için bk. Tirmizî, “Tahâret”, 29; Ebû Dâvûd, “Tahâret”, 50; İbn Mâce, “Tahâret”, 53; Dârekutnî, *es-Sünen*, 1/104.

Hadisin sened şeması aşağıda verilen şekildedir:

Ahmed b. Hanbel'den geldiği şekliyle dört sahâbîden nakledilen rivayetin en bilinen tarihi Ebû Ümâme (öl. 100/719) üzerinden gelendir. Bu tarihin ravilerinden Şehr b. Havşebî (öl. 112/731) münekkitlerin bir kısmı tevsik ederken bazıları *zayıf* bulmuştur.⁶³ Sinan b. Rebî'a (öl.?) ise *zayıftır*.⁶⁴ Bu değerlendirmeler dikkate alındığında rivayetin *zayıf* olduğunu söylemek gerekecektir.

Abdullah b. Zeyd (öl. 63/683) tarihinde ise Süveyd b. Saîd (öl. 240/855) de münekkitlerin tenkidine uğramıştır.⁶⁵ Ebû Hüreyre (öl. 57/677) rivayetinde Amr b. el-Husayn (öl. 230) *metrûk* lafzıyla cerh edilmiştir.⁶⁶ Bu tarihin ravilerinden Muhammed b. Abdillâh (öl. 168/785) hakkında ise farklı değerlendirmeler vardır.⁶⁷

Diğer taraftan Ahmed b. Hanbel'in naklettiği metinde yer alan ve hadisin delil addedilmesine sebep olan "Kulaklar baştandır." ifadesinin Hz. Peygamber'e mi yoksa sahâbî raviye mi ait olduğunda şüphe vardır. Nitekim rivayetin Ebû Dâvûd tarihinde şöyle bir açıklama vardır:

Süleyman b. Harb "Kulaklar baştandır." sözünün Ebû Ümâme'ye ait olduğunu söylemiştir. Kuteybe de Hammâd'ın Resûlullah'ın bu konuda bir sözü olup olmadığını veya Ebû Ümâme'den kulaklarla ilgili bu kıssanın gelip gelmediğini bilmediğini ifade etmiştir. Kuteybe bu hadisin *Sinan Ebî Rebî'a*'dan nakledildiğini söylerken Ebû Dâvûd onun *İbn Rebî'a* olduğunu, künyesinin *Ebû Rebî'a* olduğunu belirtmiştir.⁶⁸

Kuteybe (öl. 240/855) ve Ebû Dâvûd'un işaret ettiğine göre ravinin kimliği net değildir ve dolayısıyla rivayette bu açıdan da bir za'af vardır. Tirmizî'nin rivayetten sonra yaptığı değerlendirme ise daha detaylıdır:

⁶³ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* (Beirut: Dâru's-Sadr, ts.), 7/449; Yahyâ b. Maîn, *et-Târîh*, 4/216; Nesâî, *ed-Du'afâ*?, 134; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 4/383.

⁶⁴ Sinan hakkında münekkitler *leyse bi'l-kaviyy, muzdaribu'l-hadis* gibi lafızlar kullanmışlardır. bk. Yahyâ b. Maîn, *et-Târîh*, 4/165; Nesâî, *ed-Du'afâ*?, 125; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 4/251, 252.

⁶⁵ Süveyd *leyse bi sika, metrûk, fihî nazar* gibi lafızlarla tenkid edilmiş, ayrıca yaşlılığında gözlerini kaybettiği ve bundan sonra telkine kaldığı, bu sebeple yazdıklarından naklettiği rivayetlerin sahih ancak hafızından naklettiklerinin ise sahih olmadığı, tedlis yapıp münker hadis rivayet ettiği söylenmiştir. bk. Muhammed b. İsmâîl el-Buhârî, *et-Târîhu ş-şagîr* (Beirut: Dâru'l-Ma'rife, ts.), 2/343; Nesâî, *ed-Du'afâ*?, 124; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 4/240; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*?, thk. Şuayb el-Arnaut - Ekrem el-Bûsî (Beirut: Müessesetü'r-Risâle, 1403/1983); a.mlf., *Tezkiretü'l-huffâz*, thk. Zekeriyya Umeyrat (Beirut: Dâru'l-Kütübü'l-İmiyye, 1419/1998), 2/32; a.mlf., *el-Muğni fi'd-du'afâ*?, thk. Nüreddîn İtr (b.y.: y.y., ts.), 2/32.

⁶⁶ Ebû'l-Ferec İbnü'l-Cevzî, *ed-Du'afâ ve'l-metrûkûn*, thk. Abdullah el-Kâdî (Beirut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1406/1985), 2/224; İbn Hacer el-Askalânî, *Takrîbü't-Tehzîb*, 733.

⁶⁷ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 7/323; Muhammed b. İsmâîl el-Buhârî, *et-Târîhu'l-kebir*, thk. Heyet (Haydarabad: Dâiratü'l-Me'ârifü'l-Osmâniyye, ts.), 1/132; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 7/302; İbn Adî, *el-Kâmil fi Du'afâ'i'r-ricâl*, thk. Âdil Ahmed Abdulmevcûd - Ali Muhammed Muavvid (Beirut: el-Kütübü'l-İlmiyye, 1418/1997), 6/223; Zehebî, *el-Kâşif fi ma'rifeti men lehü rivâye fi'l-Kütübü's-sitte*, thk. Muhammed Avvame (Cidde: Dâru'l-Kible, 1413/1992), 2/189.

⁶⁸ Ebû Dâvûd, "Tahâret", 50.

“Kuteybe'nin verdiği bilgiye göre Hammad, bu sözün Hz. Peygamber'e mi yoksa Ebû Ümâme'ye mi ait olduğunu bilmediğini söylemiştir. Bu konuda Enes b. Mâlik'ten de rivayet gelmiştir. Hadisin senedi çok da güçlü değildir. Hz. Peygamber'in ashabından ve sonrakilerden oluşan ilim ehlinin çoğunluğuna göre amel buna göredir; kulaklar başın parçası kabul edilmiştir. Süfyan es-Sevrî, İbnü'l-Mübârek, eş-Şâfiî, Ahmed, İshâk bu görüştedir. İlim ehlinin bir kısmı kulakların ön tarafını yüzün bir parçası, arka tarafının ise başın bir parçası olarak kabul eder. Meselâ İshâk kulakların ön kısmını yüzle beraber, arka kısmını ise başla beraber mesh etmeyi tercih etmiştir. İmam Şâfiî'ye göre ise kulakların yeni bir suyla mesh edilmesi sünnettir.”⁶⁹

Tirmizî'nin yaptığı bu açıklamadan kulakların baştan sayılması ve abdestte farz kabul edilmesiyle ilgili hükmün Resûlullah'tan gelen bir rivayete dayanarak değil de daha sonraki sahâbe uygulamasına dayanılarak verildiği neticesini çıkartmak mümkündür.

Hadiste iki yönden *zayıflık* bulunduğu dikkat çeken Beyhakî de bunlardan ilkinin ravilerin *zayıflığı* ikincisinin ise ilgili sözün *merfû* mu yoksa *mevkûf* mu olduğu hususundaki şüphe olduğunu ifade etmiştir.⁷⁰

Bütün bu açıklamalardan anlaşıldığına göre hadisin *kulakların başın parçası olduğuna* delalet eden kısmı kuvvetle muhtemeldir ki idractır;⁷¹ büyük ihtimalle sahâbî ravinin kendi görüşünü ifade etmektedir. Dolayısıyla buradan *kulakların mesh edilmesinin farz olduğu* sonucunu çıkartmak çok mümkün görünmemektedir. Nitekim Şâfiî âlim Mâverdî de bu rivayetin *abdestte kulakları mesh etmenin farziyetine* delil getirilmesinin doğru olmayacağını açıklarken üç gerekçeye işaret eder:

“Birincisi; Ebû Ümâme hadisinin senedinde bulunan Şehr b. Havşeb *zayıf* bir ravidir.

İkincisi; hadisin ravilerinden Hammad b. Zeyd (öl. 179/796) bu ibarenin Resûlullah'ın mı yoksa Ebû Ümâme'nin mi ifadesi olduğunu bilmediğini söylemiştir.

Üçüncüsü; şayet hadisin manası *sahih* kabul edilse bile ancak kulakların baş gibi mesh edileceğine yorulabilir. Tüm bunlardan hadisin abdestte kulakların meshinin farz olduğuna bir delil olarak gösterilemeyeceği neticesi çıkmaktadır.”⁷²

Aleyhine gibi görünen tüm bu verilere ilaveten Ahmed b. Hanbel *Müsned*'inde abdestle ilgili olarak “Cüreyrî < Urve b. Kabîsa < **Racülün mine'l-Ensâr** < **Ebuhu** < Hz. Osman” senediyle Hz. Osman'dan (öl. 35/656) gelen şöyle bir hadise de yer vermiştir:

“Size Resûlullah'ın nasıl abdest aldığını haber vereyim mi?” Orada bulunanlar “Evet”

⁶⁹ Tirmizî, “Tahâret”, 29.

⁷⁰ Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, 1/66. Müsned'in tahkiklerinin birinde de hadisin “Kulaklar baştandır.” kısmına kadar olan kısmının *sahih li gayrihi* bu ibare ve devamının ise *zayıf* olduğu belirtilmiştir. bk. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, ts., 5/258.

⁷¹ Benzer değerlendirmeler için bk. Mübârekpûrî, *Tuhfetü'l-ahvezi* (Beirut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.), 1/119.

⁷² Detaylı bilgi için bk. Mâverdî, *el-Hâvi'l-kebir*, 1/122.

dedi. Bunun üzerine Hz. Osman su istedi ve üç kere mazmaza üç defa istinşak yaparak yüzünü ve kollarını da üç kez yıkadı. Başını mesh etti ve ayaklarını üç kere yıkadı. Sonra şöyle dedi: “Biliniz ki; kulaklar baştandır.” Sonra: “Ben size Resûlullah’ın abdestini göstermeye çalıştım.” dedi.”⁷³

Gerçi rivayetin senedine *meçhul* bir ravi yer almaktadır ve dolayısıyla *zayıf* sayılması gerekir ama burada “Kulaklar baştandır.” kısmının Hz. Osman’ın kendi sözü olduğu görülmür.

2.2. Rübeyyi’ bnt. Muavviz b. Afrâ’ Rivayeti

“Kuteybe < Bekr b. Mudar < **Muhammed b. Aclân** < **Abdullah b. Muhammed b. Akîl** < Rübeyyi’ bnt. Muavviz b. Afrâ” senediyle gelen rivayetin metni şu şekildedir:

Rübeyyi’ bnt. Muavviz b. Afrâ’ Resûlullah’ı abdest alırken gördü. Şöyle anlattı: “Başımı önden arkaya doğru şakakları ve kulaklarıyla beraber bir defa mesh etti.”⁷⁴

Hadisin senedinde yer alan Abdullah b. Muhammed b. Akîl (öl. 140/758) hakkında münekkitlerden birbirinden farklı değerlendirmeler gelmiştir.⁷⁵ Muhammed b. Aclân (öl. 148/766) ise ömrünün sonlarına doğru ihtilata uğramıştır.⁷⁶ Diğer raviler ise *sikadır*.

Hadisi nakleden müelliflerden Tirmizî, Rübeyyi’in (öl. ?) hadisinin *hasen sahih* olduğunu ve farklı vecihlerden de Resûlullah’ın abdest alırken başını bir kez mesh ettiğine dair rivayetlerin geldiğini ifade etmiştir. Verdiği bilgiye göre bu konuda Hz. Ali (öl. 40/661) ve Talha b. Musarrif b. Amr’ın (öl. 112/731) dedesinden de rivayet gelmiştir.⁷⁷ Resûlullah’ın ashâbından ilim ehlinin çoğunluğu ve onlardan sonra gelenler de böyle amel etmiştir. Bunlar arasında Cafer b. Muhammed (öl. 148/765), Süfyan es-Sevrî (öl. 161/778), İbnü’l-Mübârek (öl. 181/797), Şâfiî, Ahmed ve İshâk (öl. 238/853) sayılabilir. Tirmizî bu değerlendirmenin devamında meseleyi destekleyen bir rivayet de nakletmiştir.⁷⁸ Fakat dikkat edilirse Tirmizî’nin yaptığı bu değerlendirme abdestte *başın bir defa mesh edilmesine* yönelik olup kulakların meshi hususunda herhangi bir veri içermemektedir. Muhtemelen kulaklar hadiste atıf vâvıyla başa bağlanarak zikredildiği ve Hanbelîler de kulakları başa dâhil kabul ettiği için rivayeti kendi görüşlerine delil⁷⁹ saymışlardır. Diğer taraftan Tirmizî rivayetin *hasen-sahih* olduğunu söylemiştir. Rivayet *zayıf* kabul edilse bile Ahmed b. Hanbel’in böyle rivayetlerle mutlak manada amel edilebileceği görüşünde olduğunu hatırlamak gerekir.

⁷³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 1420/1999, 1/486.

⁷⁴ Tirmizî, “Tahâret”, 26; Ebû Dâvûd, “Tahâret”, 50.

⁷⁵ Abdullah hakkında sika ve sadûk görüşleri yanında *leyyinü’l-hadis*, *leyse bi’l-kaviyy* ve *zayıf* değerlendirmeleri de mevcuttur. bk. İclî, *Ma’rifetü’s-şîkât*, 2/57; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve’t-ta’dîl*, 5/153, 154; İbnü’l-Cevzî, *ed-Đu’afâ’ ve’l-metrûkûn*, 2/140; Zehebî, *el-Muğnî fi’l-đu’afâ’*, 1/354.

⁷⁶ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve’t-ta’dîl*, 8/49, 50; İbn Hacer el-Askalânî, *Takrîbü’t-Tehzîb*, 877.

⁷⁷ Bu rivayetler için bk. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 1420/1999, 2/471; İbn Mâce, “Tahâret”, 51.

⁷⁸ Tirmizî, “Tahâret”, 26.

⁷⁹ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 1/126.

Nitekim o, hadislerin sıhhati için kullanılan *sahih*, *zayıf* gibi ibarelerin rivayetin senediyle ilgili olduğunu, metni ile bir alakasının bulunmadığını söylemiş, böyle rivayetlerle amel etmede bir sakınca görmemiştir.⁸⁰

2.3. İbn Abbas Rivayeti

“Hennâd < Abdullah b. İdris < **Muhammed b. Aclân** < Zeyd b. Eslem < Atâ b. Yesâr < İbn Abbas” senediyle nakledilen hadis şöyledir:

“Resûlullah başını, kulaklarının dışını ve içini mesh etti.”⁸¹

Hadisin, senedde yer alan Muhammed b. Aclân’ın ihtilata uğradığı⁸² yönündeki tespitten başka bir problemi yoktur. Tirmizî rivayetten sonra yaptığı değerlendirmede bu konuda başka bir rivayetin daha olduğunu söyleyerek yukarıda bahsi geçen Rübeyyi’ hadisine atıf yapmıştır. Daha sonra açıklamasına şöyle devam etmiştir:

“İbn Abbas hadisi hasen-sahihtir. Kulakların içini ve dışını mesh etmek gerektiği görüşüne sahip olan ilim ehlinin çoğunluğu bu hadisle amel eder.”⁸³

Tirmizî’nin yaptığı değerlendirmede kulakların abdestte mesh edilmesinin farziyetine dair bir bilgi bulunmamaktadır. Burada sadece kulakların iç ve dışının mesh edilmesine dikkat çekilmiştir. Hadisin sıhhatine yönelik yaptığı değerlendirme ise önemlidir. İhtilata uğrayan ravisi dikkate alınsa bile mütâbileri olduğu da göz ardı edilmemelidir.

Hanbelîler’in bu rivayeti abdestte kulakların meshinin de baş gibi farz olduğuna delil⁸⁴ göstermelerinin muhtemel sebebi yukarıda olduğu gibi atıf vâvî ile kulak ve baş kelimelelerinin birbirine bağlanmış olmasıdır. Rivayetin sıhhatinde bir problem yoktur. Ancak farza delil olabilmesi için delaletinin daha net olması beklenir.

2.4. Mikdâm b. Ma’dikerib Rivayeti

“Resûlullah’a (sav) abdest suyu getirildi. Abdest alırken ellerini üç kere yıkadı, sonra üç kere mazmaza ve istinşak yaptı ve üç kere yüzünü yıkadı. Sonra üçer kere kollarını yıkadı. Sonra başını ve kulaklarının içini ve dışını mesh etti.”⁸⁵

⁸⁰ Ebû Ya’lâ el-Ferrâ’, *el-’Udde fî uşûli’l-fıkh*, thk. Ahmed b. Ali b. Seyr el-Mübârakî, (b.y.: y.y., 1410/1990), 3/938. Detaylı bilgi için bk. Özmen, “Ahmed b. Hanbel ve Zayıf Hadis’le Amel Meselesi”, 4.

⁸¹ Tirmizî, “Tahâret”, 28.

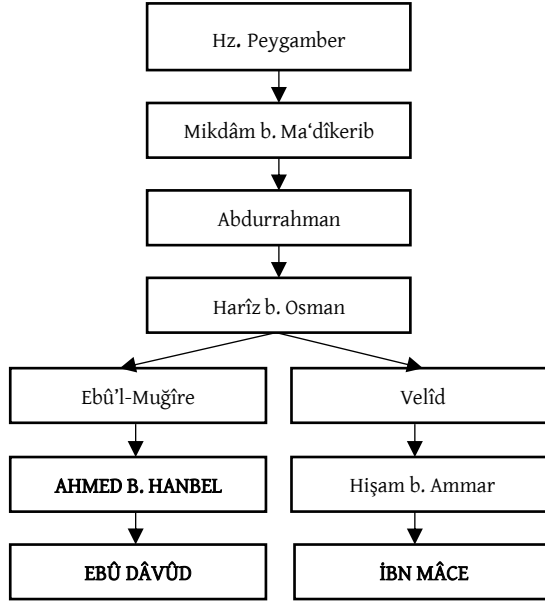
⁸² İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve’t-ta’dil*, 8/49, 50; İbn Hacer el-Askalânî, *Takrîbü’t-Tehzîb*, 877.

⁸³ Tirmizî, “Tahâret”, 28.

⁸⁴ Ebü’l-Ferec İbn Kudâme, *eş-Şerhu’l-kebir*, 1/137.

⁸⁵ Ebû Dâvûd, “Tahâret”, 50; İbn Mâce, “Tahâret”, 52; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 28/425.

Rivayetin sened şeması şu şekildedir:

Rivayetin her iki tarikinde de ravilerin tamamının *sika* olduğu söylenebilir. Gerçi İbn Mâce rivayetinde müellifin hocası Hişam b. Ammar'ın (öl. 245/860) *sadûk* olduğu ve yaşlandıktan sonra telkini kabul ettiği; bu sebeple yaşlılığından önceki rivayetlerinin daha *sahih* olduğu tespiti bulunmaktadır⁸⁶ ama diğer tarikin delaletiyle bu rivayette yanılmadığı da söylenebilir.

Hanbelîler'e göre bu rivayet hem abdestte kulakların meshinin farz olduğuna hem de kulakların içini ve dışını parmaklarla mesh etmenin müstehab olduğuna delildir; Resûlullah böyle abdest almıştır.⁸⁷ Fakat bu rivayetin lafzı da farziyet için yeterince açık değildir.

Abdestte kulaklar için yeni bir su almak ise Ahmed b. Hanbel'e göre müstehabdır. Bu görüşünü de İmam Şâfi ve İmam Mâlik gibi İbn Ömer'den gelen rivayete dayandırdığı ifade edilir.⁸⁸

Hanbelîler'in farz hükmünü verdikleri abdestte kulakları mesh etme meselesindeki dayanaklarına genel olarak bakıldığında; onların hadisleri delil olarak alma usullerinin önemli bir rol oynadığı açık bir şekilde görülmektedir. Nitekim *zayıf* hadis de dâhil olmak üzere hadisin her çeşidini hüccet olarak kabul etmelerinin bu kanaatlerinde etkisi

⁸⁶ İbn Hacer el-Askalânî, *Takrîbü't-Tehzîb*, 1022.

⁸⁷ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 1/117, 149.

⁸⁸ Ebû'l-Ferec İbn Kudâme, *eş-Şerhu'l-kebir*, 1/115; Moğultay b. Kılıç, *Şerhu Süneni İbn Mâce - el-İ'lâm bi sünnetihî 'aleyhi's-selâm*, thk. Kâmil Avîda (Suudi Arabistan: Mektebetu Nizâr Mustafa el-Bâz, 1419/1999), 1/336. Mâlik b. Enes, "Tahâret", 92.

büyüktür. Bu da mezheplerin hadisleri delil olarak almada belirledikleri esasların farklı olmasının neticelerini açık bir şekilde gözler önüne sermektedir.

Sonuç

Abdestte kulakların mesh edilmesi meselesindeki ihtilafın temelinde kulakların başa göre konumunun belirlenmesi vardır. Bu çerçevede “Kulaklar baştandır.” rivayetinin mezhepler tarafından farklı yorumlanmasının çok önemli bir etkisi olduğunu söylemek mümkündür. Ancak bu ifadenin hadis olarak nakli *zayıftır*. Sözün bir rivayette doğrudan sahâbîye izafe edilmesi, bir başka rivayette ise *merfû* mu *mevkûf* mu olduğu konusuna şüphayle yaklaşılması, *merfû* naklinin *zayıf* olduğunu desteklemektedir. Kaldı ki *merfû* ve *sahih* kabul edilse bile delaleti de tartışmaya açıktır.

Konu hakkında iki farklı gruba ayrılan görüşler bu hususların dikkate alınmasıyla beyan edilmiştir. Nitekim Hanefîler rivayeti; kulakların başla birlikte ve aynı suyla mesh edilmesi gerektiğine yormuşlardır. Bu uygulamayı *zayıf* addeden Şâfiîler’de ise rivayet *sahih* olsa bile en fazla kulakların da baş gibi mesh edileceğine işaret eder. Mâlikîler ise bu hadisi kulakların da baş gibi mesh edileceği yani diğer uzuvlar gibi yıkanmasına gerek olmadığı şeklinde yorumlamışlardır.

Bu üç mezhebe göre abdestte kulakların mesh edilmesi sünnettir. Fakat üç mezhep görüşlerini temellendirmek için farklı delillere başvurmuşlardır. Hanefîler abdestin farzlarını sübûtu ve delâleti katî olan ayet-i kerimeyi esas alarak belirlemiş, burada yer almayan kulakların meshi hususunun sünnet olduğuna ise hadislerle delil getirmişlerdir. Mâlikîler görüşlerini, hakkında tartışma bulunan bir ravinin rivayetine ve amel-i ehl-i Medîne’ye dayandırırken Şâfiîler *abdestin tam olması için gereken unsurların* zikredildiği rivayetleri esas almışlardır. Buna göre Hz. Peygamber’in abdestinden bahseden ve bu bağlamda kulaklara da yer veren rivayetlerde farziyete delalet eden bir veri veya karine yer almamaktadır. Bu farziyete delalet eden *sahih* bir rivayet de yoktur. Öyleyse kulakların meshi sünnettir.

Diğerleri arasında kulakları meshin farz olduğunu savunan tek mezhep olan Hanbelîler’in bu konudaki temel delili ise hem sened hem metin yönünden problemleri olan “Kulaklar baştandır.” rivayetidir. Delil gösterdikleri diğer rivayetler arasında *sahih* olanlar vardır belki ama bunlar ne açıkça bir vücup/farz ifadesine yer verir ne de buna yorulabilecek bir ipucu taşır. Ancak bu noktada sahâbî ameli öne çıkmakta; Hanbelîler böyle bir veriye dayanarak kulakları başa dâhil etmekte ve buradan hareketle de abdestte kulakların meshini farz saymaktadır. Burada Hanbelîler’in *zayıf* olsa bile hadisle ameli önceleme, sahâbî amelini kıymet verme ve ayrıca çeşitli rivayetlerde yer alan bir hususu abdestin farzlarına dâhil etmek suretiyle daha garanti olan bir yönü tercih etme unsurlarından bazılarını veya belki de tamamını dikkate aldıkları söylenebilir. Tüm bunlarla birlikte Hanbelîler’in bahsi geçen hadisler dolayısıyla kulakları başın bir parçası kabul etmeleri ve abdestte başın tamamının mesh edilmesine farz hükmünü vermeleri de kulakların meshini farz kabul etmelerinin diğer bir sebebi olarak görülebilir.

Netice olarak ifade etmek gerekirse mezhepler arasındaki bu hüküm farklılığı meseleyle ilgili hadislerin çeşitli şekillerde yorumlanmasından kaynaklanmaktadır. Nitekim

kulakların baş üzerindeki konumunu belirlemeye yönelik esas alınan rivayet mezheplerce değişik manalara yorumlmuştur. Bu durum kulakları mesh etmekle ilgili diğer rivayetlerin değerlendirmelerine de yansımış ve ihtilafın ana sebebi hâline gelmiştir. Mezheplerin mesele hakkındaki rivayetleri hüccet olarak almalarındaki usul farklılıkları da net bir şekilde iki ayrı görüşün ortaya çıkmasına neden olmuştur. Kendi içlerinde tutarlı görülen delil değerlendirmeleri, birbirleri yahut muhaddisler tarafından ise çeşitli açılardan tenkit edilebilir durumdadır. Tüm bunlar değerlendirildiğinde ise abdestin diğer sünnetleri gibi kulakları mesh etmenin de sünnet olduğunu ifade eden görüşü esas kabul etmek daha isabetli görünmektedir.

Kaynakça

- Ahmed b. Hanbel. *Müsnedü'l-İmâm Ahmed b. Hanbel*. thk. Şuayb el-Arnaût vd. 50 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2. Basım, 1420/1999.
- Ahmed b. Hanbel. *Müsnedü'l-İmâm Ahmed b. Hanbel*. 6 Cilt. Kahire: Müessesetü Kurtuba, ts.
- Altıntaş, Fatma Betül. *Hanefî ve Şâfiî Fıkıh Kitaplarındaki Za'fi Şiddetli Rivâyetler (el-Hidâye ve eş-Şerhu'l-kebir Örneği)*, Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012.
- Bâcî. *el-Müntekâ Şerhu'l-Muvaţţâ'*. 7 Cilt. Mısır: Matba'atu's-Sa'âde, 1332/1914.
- Bedevî, Bedevî Fevzi Muhammed. "el-Kavlü's-sedîd fî dirâseti hadîsi 'Meshu'l-üzüneyni bi Mâin Cedîd'". *Mecelletü Külliyyeti Usûli'd-dîn ve'd-da've* 2/36 (2018), 2325-2404.
- Beyhakî, Ahmed b. Hüseyin. *es-Sünenü'l-kübrâ*. thk. Muhammed Abdülkâdir Atâ. 10 Cilt. Mekke: Mektebetü Dâri'l-Bâz, 1414/1994.
- Buhârî, Muhammed b. İsmâîl. *ed-Đu'afâ'u's-şajîr*. thk. Muhammed İbrahim Zâid. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1406/1986.
- Buhârî, Muhammed b. İsmâîl. *et-Târîhu's-şajîr*. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, ts.
- Buhârî, Muhammed b. İsmâîl. *et-Târîhu'l-kebir*. thk. Heyet. 8 Cilt. Haydarabad: Dâiratü'l-Me'ârifî'l-Osmâniyye, ts.
- Cessâs. *Ahkâmü'l-Kur'ân*. thk. Muhammed es-Sâdık Kamhâvî. 5 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâu't-Türâsi'l-Arabî, 1405/1984.
- Dârekutnî. *es-Sünenü'd-Dârekuţnî*. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1386/1966.
- Ebû Dâvûd es-Sicistânî. *Mesâ'ilü'l-İmâm Ahmed b. Hanbel*. thk. Târik b. İvazullah. Mısır: Mektebetu İbn Teymiyye, 1420/1999.
- Ebû Ya'lâ el-Ferrâ'. *el-'Udde fî usûli'l-fikh*. thk. Dr. Ahmed b. Ali b. Seyr el-Mübârakî, b.y.: y.y, 1410/1990.
- Ebü'l-Ferec İbn Kudâme. *eş-Şerhu'l-kebir ale'l-Muķni*. Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, 1403/1983.
- Erkaya, Mahmud Esad. *Hanefî Fakihlerin Zayıf Hadisle Hüküm Verme Gerekçeleri-el-Hidâye Örneği*. Ankara: Araştırma Yayınları, 2015.
- Etrûnî, İman Muhammed el-Mehdî Muhammed. "el-Ahkâmü'l-müte'allikati bi'l-mesh fi'l-fikhi'l-İslâmî". *Mecelletü'd-Dirâye* 16 (2016).
- Gül, Mutlu. *Hanefî Usûlünde Hadis Tenkidi*. İstanbul: İFAV Yayınları, 2018.
- Hâkim en-Nisâbûrî. *el-Müstedrek 'ale's-Şaḥîḥayn*. thk. Mustafa Abdülkâdir Atâ. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1411/1990.
- Hatîb el-Bağdâdî. *el-Faķih ve'l-mütefaķkih*. thk. Âdil b. Yusuf el-Azâzî. 2 Cilt. Riyad: Dâru İbni'l-Cevzî, 1417/1996.

- İbn Abdilber en-Nemerî. *el-İstizkârü'l-câmi' li-mezâhibi fukahâ'i'l-emşâr ve 'ulemâ'i'l-aqtâr fimâ tezammenehü'l-Muvaţta' min me'âni'r-re'y ve'l-âşâr*. thk. Salim Muhammed Atâ - Muhammed Ali Muavviz. 9 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1421/2000.
- İbn Abdilber en-Nemerî. *el-Kâfi fi fikhî ehli'l-Medîneti'l-Mâlikî*. thk. Muhammed Muhammed Uheyd. 2 Cilt. Riyad: Mektebetü'r-Riyâd, 1400/1980.
- İbn Adî. *el-Kâmil fi Du'afâ'i'r-Ricâl*. thk. Âdil Ahmed Abdulmevcûd - Ali Muhammed Muavvid. 9 Cilt. Beyrut: el-Kütübü'l-İlmiyye, 1418/1997.
- İbn Ebî Hâtim. *el-Cerh ve't-ta'dîl*. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 1371/1952.
- İbn Hacer el-Askalânî. *Takrîbü't-Tehzîb*. thk. Mustafa Abdülkâdir Atâ. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1415/1995.
- İbn Hacer el-Askalânî. *et-Telhîşu'l-ḥabîr fi taḥrîci eḥâdîsi'r-Râfi'î el-kebir*. 4 Cilt. b.y.: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1419/1989.
- İbn Kayyim el-Cevziyye. *İlâmü'l-muvakki'in 'an rabbi'l-âlemîn*. thk. Muhammed Abdüsselam İbrahim. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1411/1991.
- İbn Kudâme Muvaffakuddîn. *el-Muġnî*. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1405/1984.
- İbn Sa'd. *eṭ-Ṭabaḳâtü'l-kübrâ*. Beyrut: Dâru's-Sadr, ts.
- İbnü'l-Mülakkın. *el-Bedru'l-munîr fi taḥrîci'l-eḥâdîs ve'l-âşâri'l-vâkı'a fi ş-Şerhi'l-kebir*. thk. Mustafa Ebü'l-Ġayt vd. 9 Cilt. Riyad: Dâru'l-Hicre, 1425/2004.
- İbnü'l-Mülakkın. *Ḥulâsatü'l-Bedri'l-münîr fi taḥrîci taḥrîci kitâbi's-Şerhi'l-kebir*. thk. Hamdi Abdülmecit İsmail es-Selefi. 2 Cilt. Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 1410/1989.
- İbnü'l-Cevzî, Ebü'l-Ferec. *eḍ-Du'afâ' ve'l-metrûkân*. thk. Abdullah el-Kâdî. 3 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1406/1985.
- İbnü't-Türkmânî, Alâeddin. *el-Cevherü (ed-Dürrü)n-naḳî fi'r-reddi 'ale'l-Beyhaḳî*. 10 Cilt. Haydârâbad: Meclis-i Dâiretü'l-Maârifî'n-Nizâmiyye, 1344/1925.
- İclî, Ebü'l-Hasen. *Ma'rifetü's-şikât*. thk. Abdülalim Abdülazim el-Büstevî el-Bestevî. Medine: Mektebetü'd-Dâr, 1405/1984.
- Kâsânî. *Bedâ'i'u's-şanâ'i' fi tertîbi's-şerâ'i*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1338/1910.
- Kâsım b. Sellâm, Ebü Ubeyd. *eṭ-Tuhûr*. thk. Hasan Mahmud Selman. Cidde: Mektebetü's-Sahâbe, 1414/1994.
- Kudûrî. *et-Tecrîd*. thk. Muhammed Ahmed Sirac - Ali Cuma Muhammed. 12 Cilt. Kahire: Dâru's-Selâm, 2. Baskı., 1427/2006.
- Leknevî. *el-Câmi'u's-şagîr ve şerḥuhu'n-Nâfi'u'l-kebir*. Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 1406.
- Malik b. Enes. *el-Muvaţta'*. thk. Muhammed Mustafa el-Âzamî. 8 Cilt. Abu Dabi: Müessesetü Zâyid b. Sultan, 1425/2004.
- Mâverdü. *el-Ḥâvi'l-kebir*. 18 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1414/1994.

- Merginânî, Burhâneddin. *el-Hidâye fî şerhi Bidâyeti'l-mubtedî*. thk. Tallâl Yûsuf. 4 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, ts.
- Moğultay b. Kılıç. *Şerhu Süneni İbn Mâce - el-İ'lâm bi-sünnetihî 'aleyhi's-selâm*. thk. Kâmil Avîda. 5 Cilt. Suudi Arabistan: Mektebetu Nizâr Mustafa el-Bâz, 1419/1999.
- Mübârekpûrî. *Tuhfetü'l-aḥvezî*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.
- Nesâî. *ed-Ḍu'afâ' ve'l-metrûkîn*. thk. Bevrân Sanâvî - Kemâl Yûsuf el-Hût. Beyrut: Müessesetü'l-Kütübi's-Sekafiyye, 1405/1985.
- Özdemir, Nihat. "Haber-i Vâhidle Amelde Hanefî Usulcülerin Yöntem Farklılıkları", *Usul İslam Araştırmaları Dergisi* 39/39 (Haziran, 2023), 1-28.
- Özmen, Ramazan. "Ahmed B. Hanbel ve Zayıf Hadis'le Amel Meselesi". *Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5/6 (Haziran 2017), 1-15.
- Serahsî, Şemsüleimme. *el-Mebsûṭ*. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1421/2000.
- Serahsî, Şemsüleimme. *Usûl*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1414/1993.
- Şâfiî. *el-Müsned*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.
- Şâfiî. *er-Risâle*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1357/1938.
- Şâfiî. *el-Üm*. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1393/1973.
- Şahyar, Ayşe Esra Ağırakça. *Kütüb-i Sitte'den Örneklerle Zayıf Hadis Rivâyeti (Metodolojik Anlam ve Yorum)*. İstanbul: Akdem Yayınları, 2011.
- Şener, Abdülkadir. "Abdest". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 1/68-70. İstanbul: TDV Yayınları, 1988.
- Vakîd, İkbâl Muhammed Ahmed. "eṭ-Ṭuruḡu'l-İlmiyye ve'l-Ameliyye li'l-keşfi 'an 'ileli'l-eḡâdîs min ḥilâli tettebbu'it-ṭuruḡi ve'r-rivâyât -dirâse te'sîliyye taṭbîkiyye li-ḡadîsi 'el-üzünâni mine'r-ra'si'". *Mecelletü'd-Dirâseti'l-Arabiyye* 38/4 (2018), 1675-1643.
- Yahya b. Maîn. *et-Târîḡ (Rivâyetu'd-Dûri)*. thk. Ahmed Muhammed Nur Seyf. Mekke: Merkezü'l-Bahsi'l-İlmî ve İhyâi't-Turâsi'l-İslâmî, 1399/1979.
- Zehebî. *el-Kâşif fî ma'rifeti men lehû rivâye fî'l-Kütübi's-sitte*. thk. Muhammed Avvame. Cidde: Dâru'l-Kible, 1413/1992.
- Zehebî. *el-Muḡnî fî'd-ḡu'afâ'*. thk. Dr. Nûreddîn İtr. b.y.: y.y., ts.
- Zehebî. *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ'*. thk. Şuayb el-Arnaut - Ekrem el-Bûsî. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1403/1983.
- Zehebî. *Tezkiretü'l-ḡuffâz*. thk. Zekeriyya Umeyrat. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İmiyye, 1419/1998.

The Impact of Ḥadiths on Juridical Differences: The Case of Wiping the Ears in Ablution

Extended Summary

Ḥadiths, which have an important place in the determination of fiqh rulings, are accepted as the second main source after the Qur'an in Islamic law. The jurists, who use ḥadiths as evidence in making judgments, have different methods of evaluating the narrations. These differences have led to disagreement among the sects on some jurisprudential issues. However, since the conditions that jurists consider necessary for a ḥadith to be free from weakness are different from those of muḥaddithis, it is possible for them to take weak narrations as evidence. Indeed, in the eyes of the jurists, a weak ḥadith can also become an authoritative piece of evidence with the support of a syllogism or a deed. There are even those who prioritize a weak ḥadith over syllogism. These differences of opinion among the scholars attract attention and prompt us to examine these controversial issues.

One of the issues in which this methodological disagreement between the fuqaha is revealed is the debate about wiping the ears during ablution. As a matter of fact, in Islam, ablution is prescribed by verse. However, the acts that constitute ablution are not limited to those mentioned in this verse, but various practices based on the Prophet's practice are also considered within this framework. Wuḍū' has a very important place in the life of the Muslim individual, as it is considered a prerequisite for the five daily prayers and some other acts of worship. For this reason, the elements that make up ablution have been discussed down to the finest details since the early periods. The different interpretations of the ḥadiths related to ablution by the sects and whether they were taken as evidence or not led to jurisprudential disputes and thus differences in rulings.

In addition to the Ḥanafis, Shāfi'ī and Mālikis who consider it sunnah to wipe the ears during ablution, the Ḥanbalis consider it obligatory. The basis of this disagreement lies in the different interpretations of the ḥadiths on the subject. As a matter of fact, each sect has interpreted the ḥadith on the relationship between the ears and the head in various ways. The fact that whether the ear is included in the head or not and the relationship between the head and the ear, caused the narrations related to ablution to be evaluated in various ways caused the rulings to differ. The evaluation of the ear in relation to the head has also caused disagreement as to whether it should be wiped with the same water or with a new one.

While wiping the ears during ablution is sunnah according to the majority of the fuqaha, the fact that there are also those who argue that it is obligatory makes the issue important to examine, since the omission of an obligatory part will invalidate the ablution. In this study, first of all, the narrations that the madhhabs took as evidence for the wiping of the ears during wudu were identified, and it was determined that these narrations were different in general. The narrations that each sect cited as the basis for their views were examined in detail in terms of the script and text, and their ṣaḥīḥ-weakness or muṭṭaṣil-munḳaṭı' were evaluated in terms of ḥadith methodology. In particular, the disputes over whether the ears should be included in the head or not and whether they should be wiped with a separate water or not have been analyzed through the way the ḥadiths were

evaluated by the fuqaha.

Although some of the narrations cited as evidence by the Ḥanafīs, who accepted it as sunnah to wipe the ears while performing ablution, were weak, the fact that they considered mursal or munkaṭiʿ narrations as evidence in their own methodology makes their decision consistent within the sect. Nevertheless, the Ḥanafīs stated that the ears should be wiped with the same water as the head and like the head, but they cannot replace the obligatory wiping of the head.

The Shāfiʿī school also considered the wiping of the ears in ablution as sunnah. They based this ruling on the fact that there is no explicit mention of the ears in the narrations they accepted as authentic. According to them, the obligatory elements of ablution are only those mentioned in the verse and supported by authentic ḥadīths. In this context, the Shāfiʿī is stated that the ears should be wiped with a separate water during the wiping of the head. However, they are of the opinion that wiping the ears does not invalidate wuḍūʾ if it is abandoned.

Another sect that accepts the wiping of the ears as sunnah is the Mālikīs. They base their opinion on a narration that is debatable whether it is marfūʿ or mawqūf. However, the most important basis that supports them here is the practice of Madīna, which is highly binding for them. In fact, in addition to the narrations, the fact that the people of Madīna wiped the ears in practice was the main reason for them to come to this conclusion. The Mālikīs, who state that the ears are to be wiped like the head, are of the opinion that new water should be taken for the ears during ablution.

The Ḥanbalites, who are the only ones with different opinions on this issue, consider wiping the ears as one of the obligatory parts of wuḍūʾ. They base this evaluation on the narration of “The ears are the head”, which is weak in terms of script and text. However, the Ḥanbalites took this narration as evidence because Aḥmad b. Ḥanbal used the weak ḥadīth and even prioritized it over qiyas. As a matter of fact, for the Ḥanbalites, every type of ḥadīth constitutes evidence. Taking into account the narrations as well as the practices of the Companions, the Ḥanbalites considered it obligatory to wipe the ears during ablution.

As a result, this study finds the evidence of those who accept the anointing of the ears as sunnah to be stronger. The fact that the Ḥanafī, Shāfiʿī, and Mālikī sects consider the wiping of the ears in ablution as sunnah shows that this act, which is not a condition for the validity of ablution, is preferred because it is found in the Prophet's practice. The fact that the narrations that the Ḥanbalites cited as evidence for wiping the ears in ablution, which they regarded as obligatory, were flawed and did not contain a clear indication of the obligation caused their views to be weak and criticized. In this framework, the article draws attention to important points in terms of showing how decisive the relationship between ḥadīth and fiqh is in the inference of rulings and how the differences in the sects' methods of evaluating evidence can lead to conflicts.

Key words

Ḥadīth, Islamic Schools, Ablution, Disagreement, Ears, Wiping.